

PRZEZ JEZUSA DO MARYI W PERSPEKTYWIE PRAWOSŁAWNEJ

Temat przedłożony przez organizatorów tej konferencji, wydaje się oczywisty, ale równocześnie trudny do prezentacji. Wiadomym jest, że kult Bogurodzicy może być rozpatrywany tylko w kontekście aktu zbawczego dokonanego przez Jezusa Chrystusa, dlatego czasami trudno jest mówić o pewnych oczywistościach.

Św. Grzegorz Palamas w swojej homilii na święto wprowadzenia do Świątyni Przenajświętszej Bogurodzicy powiedział:

„Jeżeli drzewo poznajemy po owocach i jeżeli dobre drzewo rodzi dobre owoce (Mt.7, 17; Łk. 6, 44), to jakże Matka samej Dobroci i Rodzicielka Wiecznego Piękna nie powinna być doskonalsza od wszelkiego dobra, jakie istnieje w świecie przyrodzonym i nadprzyrodzonym. Współwieczny bowiem i Niezmieniony Obraz dobroci Ojca bez Początku, Przedwieczne, Nadprzyrodzone i Łaskawe Słowo, zgodnie z niewypowiedzianą przyjaźnią do człowieka i współczuciem dla nas, zapragnęło przyjąć nasz obraz, aby z głębi otchłani wezwać do siebie naszą naturę, aby odnowić zastarzałą naturę i podnieść na niebieskie wysokości. Do wykonania tego celu znalazł najlepszą służebnicę, Dziewicę, którą sławimy świętując teraz Jej cudowne wprowadzenie do świątyni, do samego Świętego Świętych. Bóg wybrał ją przed wiekami na zbawienie i wezwanie naszego rodzaju, i Ona została wybrana z wybranych od wieku i sławnych, tak przez swoją pobożność i czystość, jak i przez dobre uczynki i słowa.” I dalej „... Dziewica Maryja, jako skarbnica Boża, według godności została teraz umieszczona w Świętym Świętych, aby we właściwym czasie, jak to się i stało posłużyć do wzbogacenia i upiększenia świata. Dlatego też Chrystus Bóg wysławia swoją Matkę zarówno przed swym urodzeniem, jak i po nim”¹.

---

¹ Św. Grzegorz Palamas, *Homilia na święto Wprowadzenia Nieskalanej Pani naszej Bogurodzicy do Świętego Świętych*, w: *Teksty o Matce Bożej, Prawosławie II*, t. VIII, Niepokalanów 1999, s. 233.237.

Ten fragment homilii, w moim odczuciu, powinien już wystarczyć za wyjaśnienie postawionego tematu. To przez Jezusa Chrystusa Matka Boża została wywyższona i to On wskazuje nam Ją jako Orędowniczkę.

W świadomości teologicznej, liturgicznej i ikonograficznej kult Bogurodzicy nigdy nie jest czymś samodzielny i oderwanym od chrystologii. Wielu prawosławnych teologów wielokrotnie podkreślało, że w Kościele prawosławnym nie ma „mariologii” jako oddzielnej dyscypliny teologicznej, czy też działu teologii. Jeżeli prześledzimy prawosławne podręczniki teologii dogmatycznej, to w większości z nich nauczanie o Bogurodzicy zajmuje bardzo mało miejsca. Ks. Klinger wskazuje, że w wielotomowej dogmatyce bp. Makarego Bułgakowa liczącej 1500 s. przedstawienie nauczania o Bogurodzicy zajmuje zaledwie 26 stron². Podobne proporcje możemy dostrzec w dogmatyce Justyna Popowicza³, w „Prawosławiu” P. Ewdokimova⁴, czy też o. Sergiusza Bułgakowa⁵, chociaż ten ostatni jest autorem osobnego działu mariologicznego „Kupina Nieopalimaja”. Jest to o tyle oczywiste, że Kościół prawosławny od okresu patrystycznego, w przeciwieństwie do Kościoła rzymskokatolickiego, niczego, w kwestii nauczania dogmatycznego o Bogurodzicy, nie określił. W prawosławiu jedynymi orzeczeniami dogmatycznymi dotyczącymi Bogurodzicy pozostają sformułowanie niceokonstantynopolskiego Symbolu wiary o narodzeniu Chrystusa „z Ducha Świętego i z Maryi Dziewicy” oraz orzeczenie Efeskiego Soboru powszechnego o Theotokos. Do tego orzecznictwa dogmatycznego dołączane jest sformułowanie zaaprobowane przez V Sobór powszechny: aeiparthenos - „zawsze Dziewica”. Należy pamiętać, że trzeci sobór powszechny zajmował się przede wszystkim kwestiami chrystologicznymi i nie formułował żadnej nauki mariologicznej. Przy definiowaniu nauczania o Chrystusie, koniecznym stało się włączenie nauczania o Bogurodzicy. Stało się tak ważne, że określenie „Theotokos” zyskało rangę ostatecznego kryterium chrystologii ortodoksyjnej. Na herezję chrystologiczną Kościół odpowiedział terminem mariologicznym. Tytuł „Theotokos” nie został sformułowany przez ten sobór; jego pochodzenie jest niewątpliwie dużo starsze, chociaż nie da się dokładnie stwierdzić, od kiedy był używa-

² Jerzy Klinger, *Zarys prawosławnej mariologii*, w: *Teksty o Matce Bożej, Prawosławie I*, przypis 15 na s. 128.

³ Zob. Justyn Popowicz, *Dogmatyka Prawosławne Crkwe*, t. II, Beograd 1980, s. 233-261; t. III, Beograd 1978, s. 645-668.

⁴ Zob. Paul Ewdokimov, *Prawosławie*, Warszawa 1986, s. 189-197.

⁵ Zob. Sergiusz Bułgakow, *Prawosławie. Zarys nauki Kościoła prawosławnego*, Białystok - Warszawa 1992, s. 132-142.

ny przez chrześcijan. Na pewno był w szerokim użyciu w IV w., a nawet w III⁶. Swoje znaczenie teologiczne i duchowe zyskał dopiero w wyniku sporów nestoriańskich i orzeczenia soboru w Efezie. Jak zaznacza ks. Jerzy Fłorowski, termin ten stał się kluczowym słowem całej chrystologii⁷ i dlatego nie chodzi tu o jakiś bardzo abstrakcyjny problem teologiczny, ale o istotę naszego zbawienia, o wcielenie Słowa Bożego. Mariologia broni i ochrania chrystologiczną naukę o Mesjaszu i Jego Wcieleniu. Ks. Fłorowski mówi przy tym, że wszystkie mariologiczne błędy i spory współczesnych czasów wynikają z zagubienia chrystologicznej orientacji⁸. Dlatego też prawdziwy kult, jeśli można tak powiedzieć, Bogurodzicy związany jest z chrystologią. Nauczanie o Bogurodzicy można zrozumieć i opisać tylko w kontekście chrystologicznym. Z nauczania o Wcieleniu wynika nauczanie o Matce Bożej. Tajemnica Wcielenia Syna Bożego obejmuje i tajemnicę Bogurodzicy, przez tajemnicę Jezusa dochodzimy do tajemnicy Bogurodzicy. Zakorzeniając nauczanie o Bogurodzicy w chrystologii, teologia Kościoła prawosławnego określa zakres czci i uwielbienia należnego Maryi, wyznacza pewne granice. Maryja jest nieodłączna od swego Syna, czcimy ją za macierzyństwo, które otrzymała od Boga przez Ducha Świętego.

Brak sformułowań dogmatycznych dotyczących Bogurodzicy oraz brak refleksji teologicznej w zakresie mariologii mogą czasami wydawać się jako pewna słabość teologii Kościoła prawosławnego, szczególnie w kontekście mariologii zachodniej, rzymskokatolickiej. W tym miejscu trzeba zauważyć, że również w Ewangeliach bardzo mało, w sposób wręcz ukryty, powiedziano o życiu Bogurodzicy, która wobec posługi Chrystusa pozostaje w cieniu. Orzeczenia dogmatyczne Kościoła prawosławnego w tym sensie podążają za przesłaniem Ewangelii. Jednak w życiu Kościoła nie tylko orzeczenia dogmatyczne i refleksja teologiczna stanowią zamkniętą całość. Wykładnią, rozwinięciem, „uzupełnieniem” oraz percepcją orzeczeń dogmatycznych jest tradycja liturgiczna Kościoła, w której właśnie mariologia jest bardzo rozwinięta.

---

⁶ *Świadectwo Sokratesa, Historia kościelna*, VII,32.

⁷ Prot. Gieorgij Fłorowski, *Prisnodiewa Bogorodica*, w: *Dogmat i istorija*, Moskwa 1998, s. 166.

⁸ Tamże.

BOGURODZICA W LITURGII KOŚCIOŁA I MISTERIUM EUCHARYSTYCZNYM

Brak wielu orzeczeń dogmatycznych dotyczących Bogurodzicy lub raczej ich skromność w Kościele prawosławnym musi zastanawiać szczególnie w kontekście miejsca i znaczenia, jakie zajmuje Bogurodzica w życiu liturgicznym. To, co w teologii nie znalazło się jako rozwinięty i usystematyzowany traktat, w liturgii i pobożności zajmuje miejsce wręcz centralne. Brak precyzji dogmatycznej jest wyraźnie wyrównywany zarówno przez tradycję patrystyczną, jak i, a może przede wszystkim, przez tradycję liturgiczną. Tak oto orzeczenia dogmatyczne Kościoła o Bogurodzicy zostały wyrażone w przebogatej doksologii liturgicznej. Paul Evdokimov mówi, że mamy tu do czynienia z „faktem dogmatycznym”, który nie otrzymał poziomu definicji soborowych, ale wyraża przeżywaną prawdę⁹. W prawosławnej tradycji liturgicznej Maryja jest czczona i wielbiona za swoje słuźenie Bogu i Synowi i za swoją pokorę we wszystkich możliwych uniesieniach słownych, hymnach, modlitwach, świątach i nabożeństwach. Liczba i znaczenie świąt maryjnych, hymnografia maryjna występująca we wszystkich oficjach i wszystkich księgach liturgicznych, są wyrażeniem i dopełnieniem tradycji dogmatycznej.

Wysławianie Maryi w doksologii liturgicznej jest związane przede wszystkim z tajemnicą Wcielenia i zbawienia człowieka. Najstarszym świętem ku czci Bogurodzicy na Wschodzie (najpierw w Antiochii, później w Bizancjum) jest święto „zgromadzenie ku czci (Synaxa) Bogurodzicy obchodzone 26 grudnia, w drugi dzień Bożego Narodzenia. Takie umiejscowienie w kalendarzu liturgicznym tego święta w sposób oczywisty wypływa z chrystologicznego rozumienia mariologii; ukazuje, jak ważną rolę we Wcieleniu odegrała Bogurodzica. Wszystkie święta maryjne wpisują się w ekonomię zbawienia. Każde święto oprócz znaczenia maryjnego ma również znaczenie teologiczne i soteriologiczne. Wysławianie Maryi jest w istocie uwielbieniem Boga, który pokochał swoje stworzenie - człowieka. Gdybyśmy chcieli rozważyć samo znaczenie świąt maryjnych: Zwiastowania, Narodzenia NMP, Wprowadzenia do świątyni i Zaśnięcia oraz teksty liturgiczne tych świąt, dostrzegliśmy, że Bogurodzica nie jest rozważana sama. Ekonomię zbawienia tworzy Bóg, który do niej włącza Maryję, a w jej osobie całą ludzkość.

---

⁹ P. Evdokimov, *Duch Świty i Matka Boża*, w: *Teksty o Matce Bożej, Prawosławie II*, Niepokalanów 1991, s. 123.

Podczas nieszporów święta Zwiastowania czytany jest tekst Jana Mnicha:

„Niech weselą się niebiosa i raduje się ziemia, oto Syn współistotny Ojcu, bez początku i współkrólujący, z miłości swej do ludzi wydaje się na wyniszczenie, z błogosławieństwem Ojca wciela się w dziewicze łono, oczyszczone przez Ducha. O cudzie! Bóg wśród ludzi, Nieogarniony w łonie, Przedwieczny w czasie! Poczęcie dziewicze, wyniszczenie niewypowiedziane i tajemnica wielka! Bóg wyniszcza siebie, wciela się i staje człowiekiem, gdy anioł głosi Dziewicy poczęcie: Raduj się łaski pełna, Pan z Tobą, oto znalazłaś wielkie miłosierdzie”¹⁰.

W innym miejscu tego święta czytamy:

„Oto zostało okazane nam pojednanie, Bóg staje się człowiekiem w niewypowiedziany sposób, głos archanioła odpędza pokusy, Dziewica przyjmuje radość, ziemia staje się niebem, ziemia uwalnia się od klątwy. Niech weseli się stworzenie i śpiewa: Stwórczo i Zbawicielu nasz, Panie, chwała Tobie”¹¹.

Dzisiaj radość zwiastowania, tryumf dziewictwa, niskości łączą się z wysokościami, Adam zostaje podniesiony i Ewa uwolniona od smutku, a nasza natura przyjąwszy przebóstwienie jest Kościołem Boga. O, tajemnico! ...Anioł usługuje cudowi, łono dziewicze przyjmuje Syna, Duch Święty zostaje zesłany, Ojciec z wysokości błogosławi to święte zjednoczenie, przez które i w którym zbawimy się wołając do Dziewicy razem z Gabrielem: raduj się, wybranko Boga, z której naszą przyjąwszy naturę Chrystus Bóg podniósł nas na wysokości”¹².

Podczas innych świąt tzw. maryjnych możemy odnaleźć wiele ważnych tekstów wskazujących na to, że Bóg wybrał Maryję na Matkę swego Syna.

„Wywyższamy Ciebie, najświętsza Dziewico, jako dziecko wybraną przez Boga”¹³.

„Jest ona bowiem przynoszona do świątyni, jako najdroższy dar”¹⁴.

„Pan pragnąc okazać ludowi swoje zbawienie, przyjął teraz od ludzi nieznającą małżeństwa, jako znak odrodzenia i pojednania”¹⁵.

Dlatego też czcząc Bogurodnicę oddajemy uwielbienie Bogu:

Godnym jest wywyższać Ciebie, Dawcę życia, który wywyższyłeś odejście Twojej czystej Matki”¹⁶.

¹⁰ Święto Zwiastowania, Nieszpory, Sława na litii, ton 8.

¹¹ Tamże na stichownie nieszporów werset 3.

¹² Tamże Sława i nynie.

¹³ Megalynarion święta Wprowadzenia do świątyni.

¹⁴ 2 troparion drugiego kanonu jutrzni święta Wprowadzenia do świątyni.

¹⁵ 2 troparion 6 pieśni kanonu święta Wprowadzenia do świątyni.

¹⁶ Pochwały, czyli święty obrzęd pogrzebu Przenajświętszej Bogurodzicy, stacja 2, stichira na „I nynie”

To teocentryczne i chrystocentryczne wysławianie Matki Boga odnajdujemy również w przepisach liturgicznych. Święta maryjne, z rzędu 12 wielkich świąt, posiadają swoje wigilie i oktawy, mają swoje dni zakończenia, w czasie których powtarza się oficjum święta, ale święta ku czci Bogurodzicy nie znoszą oficjum Zmartwychwstania, czyli niedzieli. Jest w tym wyraźnie zachowana pewna hierarchia: tak jak służenie Maryi odbywało się w cieniu Jej Syna, tak też jej wychwalanie przez Kościół nie może przysłonić przyczyny i źródła tej chwały, nie może przysłonić aktu zbawczego Chrystusa. To Chrystus przecież wywyższa swoją Matkę i wskazuje nam ją jako naszą Orędowniczkę.

„Niech otworzy się brama świątyni, która przyjęła Boga, Joachim wzięwszy z chwałą świątynię i tron Króla wszystkich, składa w świątyni poświęciwszy Panu, Tę którą On wybrał sobie na Matkę”¹⁷.

„Przedwieczny Bóg, który przyjął ciało z krwi twoich, Ciebie jako orędowniczkę wskazał ludziom, dlatego wybaw sługi Twoje”¹⁸.

Owoc żywota Twego, Najczystsza, jest wypełnieniem proroków i prawa, dlatego o tym wiedząc, Ciebie, Bogurodzico, wychwalamy i z godnością sławimy”¹⁹.

”Który dla nas zrodziłeś się z Dziewicy i ukrzyżowanie cierpiełeś, o, Dobry, zwyciężyłeś śmiercią śmierć i zmartwychwstanie ukazałeś jako Bóg, nie odtrącaj tego, co stworzyłeś ręką Swoją. Okaż miłościwie swoją miłość do człowieka, przyjmij Bogurodzicę, która Cię zrodziła, modlącą się za nas i zbaw, Zbawicielu, lud Twój”²⁰.

Kończąc to krótkie przedstawienie tekstów liturgicznych, wskazujących w moim odczuciu, że wychwalanie Bogurodzicy jest logiczną konsekwencją uwielbienia Wcielonego Boga, chciałbym odwołać się do tekstu kanonu „O ukrzyżowaniu Pana i płaczu Przenajświętszej Bogurodzicy” autorstwa żyjącego w X w. Symeona Logotheta (Metaphrastes), który jest czytany na małym powieczeriju (completa) Wielkiego Piątku. Kanon ten w swojej treści wpisuje się w tajemnicę Triduum paschalnego i ukazuje uczestnictwo Bogurodzicy w tym zbawczym wydarzeniu. Ważne w naszym kontekście są trzy ostatnie tropariony kanonu: dialog Bogurodzicy z Chrystusem.

„Ulecz, Dziecię, moją ranę mojej duszy - we łzach wola Dziewica - zmartwychwstań i utul mój ból oraz troski...”

¹⁷ 4 troparion na Chwalitie [4 werset laudesów] święta Wprowadzenia do świątyni.

¹⁸ Święto Synaksy Bogurodzicy 26 grudnia na jutrzni.

¹⁹ Troparion końcowy wtorku na jutrzni, ton 8

²⁰ Troparion końcowy piątku na jutrzni, ton 8.

„Pan mówi tajemniczo do Matki: „chcąc bowiem zbawić moje stworzenie zechciałem umrzeć. Zmartwychwstanę jednak i jako Bóg nieba i ziemi wysła-
wię ciebie”

„Sławić będę Twoje miłosierdzie, o, Miłujący człowieka, kłaniam się bogac-
twu Twego miłosierdzia, Władco, pragnąc bowiem zbawić swoje stworzenie,
śmierć przyjąłeś - mówi Dziewica, ale przez Twoje zmartwychwstanie zmiłuj się
nad nami”

Chcąc mówić o Bogurodzicy i jej miejscu w dogmatycznym nauczaniu Ko-
ścioła oraz w pobożności nie sposób pominąć liturgii eucharystycznej. Obecność
Bogurodzicy podczas wszystkich nabożeństw i podczas udzielania wszystkich
sakramentów jest potwierdzona również przez Eucharystię. W Liturgii zarówno
św. Jana Chryzostoma, jak i św. Bazylego Wielkiego, rola Bogurodzicy w eko-
nomii zbawienia jest również mocno zaznaczona. Podczas proskomidii, na któ-
rej przygotowywane są dary, na diskosie (patenie) przedstawiona jest ikona całe-
go Kościoła. Centralne miejsce zajmuje Baranek (Agniec), wokół niego zaś znaj-
dują się wyjęte ku czci świętych, żywych i umarłych, części z prosfor (chlebów
ofiarnych). Po prawej stronie Baranka umieszczana jest część przedstawiająca
Bogurodzicę. Wyjmując część z prosfory wypowiada się słowa modlitwy: „Na
cześć i pamiątkę błogosławionej Pani naszej, Bogurodzicy i zawsze Dziewicy
Maryi, dla modlitw której przyjmij, Panie, tę ofiarę na Twój nadniebiański oł-
tarz”. Zaś umieszczając ją obok Baranka kapłan recytuje fragment ps. 44,10 (wg
LXX): „Stanęła Królowa po prawicy Twojej ubrana w szaty przetykane złotem
i przyozdobiona” Również po anaforze, podczas której dokonuje się ofiara eu-
charystyczna, po epiklezie i przemianie darów kapłan modli się: „Ofiarujemy
jeszcze Tobie tę ofiarę duchową za tych, którzy z wiarą odeszli: za praocjów,
ojców, patriarchów, proroków, apostołów, głosicieli, ewangelistów, męczenni-
ków, wyznawców, pokutujących, oraz za wszystkie dusze sprawiedliwych, któ-
rzy w wierze spoczęli, szczególnie zaś za Najświętszą, Przczystą nad wszyst-
kich błogosławioną, chwalebnią Władczynię naszą, Bogurodzicę i zawsze Dzię-
wicę Maryję”. Po tej modlitwie wierni (chór) śpiewają na Liturgii św. Jana „Axion
estin”: „Godnym jest zaprawdę błogosławić Cię jako Bogurodzicę, zawsze Bło-
gosławioną i Najczystsą i Matkę Boga naszego. Czcigodniejszą od cherubinów
i chwalebniejszą bez porównania od serafinów, któraś bez skazy porodziła Boga
Słowo, jako prawdziwą Bogurodzicę Ciebie wysławiamy”

W liturgii św. Bazylego Wielkiego nawet tekst anafory wspomina Boguro-
dzicę: „a kiedy nastąpiła pełnia czasów, mówiłeś do nas przez Syna Twego [...] On,
Przedwieczny Bóg, pojawił się na ziemi [...] przyjąwszy ciało ze świętej

Dziewicy [...] Jednorodzony Syn, który jest w łonie Twoim, Boga i Ojca, zrodzony z niewiasty, świętej Bogurodzicy i zawsze Dziewicy Maryi [...]"

Maryja jest wspomiana zawsze w kontekście wcielenia Słowa Bożego, gdyż z tym misterium jest nierozzerwalnie związana. Jest nie tylko instrumentem, ale i świadkiem potwierdzającym realizm i autentyczność Wcielenia. W tej liturgii w miejsce *Axion estin* śpiewany jest hymn: „Tobą raduje się, Łaski Pełna, całe stworzenie, aniołów chóry i ludzki ród. O, święta świątynio i raju duchowy, dziewictwa chlubo, w ciebie wcielił się Bóg i dzieckiem był Przedwieczny Bóg nasz. Wnętrznosci Twoje uczynił bowiem ołtarzem i łono Twoje było większe od nieba, Tobą raduje się wszelkie stworzenie” Poprzez wspomnienie i podkreślenie w Liturgii faktu, że przez Bogurodzicę przyszło na świat Wcielone Słowo nauczeni jesteśmy, jakie miejsce zajmuje w ekonomii zbawienia Bogurodzica i że jest to dar Boga, dar wspólnoty (*koinonia*) z Bogiem zrealizowany w Bogurodzicy i w Eucharystii.

ŚWIADECTWO IKONOGRAFII

Mając świadomość tego, że nie sposób przedstawić całości przebogatej tradycji Kościoła w omawianym aspekcie, chciałbym jeszcze zwrócić uwagę tylko na jedno zagadnienie ważne dla zrozumienia perspektywy prawosławnej. Chodzi tu o ikonografię, która jest niezwykle ważna nie tylko w przekazie teologii, ale i w zrozumieniu tajemnicy Chrystusa i Bogurodzicy. Prof. J. Nowosielski napisał, że „ikona Maryi Theotokos jest na pewnym szczeblu świadomości prawosławnego chrześcijanina równie ważna jak ikona Chrystusa. [...] Ukazuje bowiem podstawowe tajemnice ekonomii zbawienia i Królestwa Bożego”²¹. Ikona Bogurodzicy jest chrystocentryczna z definicji. Na ikonie jest przedstawiana Ta, która zrodziła Chrystusa, stała się Bogurodzicą, Matką Boga. Jak cała mariologia zbudowana jest na tajemnicy Wcielenia, tak Ikona Bogurodzicy jest objawieniem tej tajemnicy. Dlatego też ikona Bogurodzicy z Dzieciątkiem nazywana jest zawsze ikoną Wcielenia. Wielość typów ikonograficznych, jak i samych ikon, nie pozwala na omówienie ich. Jednak chciałbym zwrócić dzisiaj uwagę na ikonę Znak (*Znamienije*), która jest skróconym wariantem Orantki. Ikona ta jest nasycona treściami teologicznymi ukazującymi tajemnicę Wcielenia. U podstaw schematu ikonograficznego legły dwa teksty: ze Starego Testamentu - prorocтво

²¹ Jerzy Nowosielski, *Między Kaabą i Parthenonem*, w: *Inność prawosławia*, Warszawa 1991, s. 5.

Izajasza: „Oto Panna pocznie i porodzi Syna, i nazwie Go imieniem Emmanuel” (7, 14) i z Nowego Testamentu - słowa Archanioła zwiastującego Bogurodzicy: „Duch Święty zstąpi na Ciebie i moc Najwyższego osłoni Cię. Dlatego też Święte, które się narodzi, będzie nazwane Synem Bożym” (Łk 1, 35). Słowa te ukazują tajemnicę Wcielenia, zrodzenie Zbawiciela przez Dziewicę, zrodzenie Syna Bożego przez ziemską kobietę. Znajduje to wyraz w omawianym schemacie ikonograficznym - Maryja jest przedstawiona w pozie Orantki z podniesionymi do nieba rękoma, zaś na wysokości Jej piersi znajduje się medalion z przedstawieniem Zbawiciela - Emmanuela znajdującego się w łonie Matki. Bogurodzica w tym typie ikonograficznym może być przedstawiona w całej postaci lub do pasa, co nie jest istotne. Istotnym jest coś innego - połączenie postaci Bogurodzicy i Chrystusa, co jest przedstawieniem jednej z najgłębszych tajemnic - zrodzenie Boga w ciele. Maryja staje się Bogurodzicą przez Wcielenie Logosu. Podczas kontemplowania ikony modlącemu ukazane jest święte świętych, wewnątrz Maryi, w łonie której z Ducha Świętego poczyną się Bóg-człowiek. W akatyście ku czci Bogurodzicy śpiewamy „Łono Twoje stało się większe od nieba” Patrząc na ikonę Orantki, widzimy Bogurodzicę, która stoi przed Bogiem wyznając: „Oto ja służebnica Pańska, niech mi się stanie według twego słowa” (Łk 1, 38). Ręce Bogurodzicy są podniesione w porywie modlitewnym²². Na niektórych ikonach typu „Znamienije” gest Bogurodzicy powtarza również Jezus Chrystus, z tym, że dłonie Matki są otwarte, a palce Emmanuela złożone w geście błogosławieństwa. W innych wariantach tej ikony Dzieciątko w jednej ręce trzyma zwój, będący symbolem nauki, a drugą błogosławi. Szaty Bogurodzicy są tradycyjne dla wszystkich jej ikon - czerwony maforion i błękitna suknia. Kolory szat symbolizują połączenie w osobie Maryi dziewictwa i macierzyństwa, Jej ziemskiej natury i niebieskiego powołania. Na niektórych ikonach szaty Bogurodzicy zalewa złota światłość (przedstawiona w formie asystki), co jest symbolem łaski Ducha Świętego, łaski wylanej na Najświętszą Dziewicę w momencie poczęcia. Bardzo często po obu stronach Maryi przedstawiane są moce niebieskie - archaniołowie ze sferami w rękach lub błękitny cherubin i ognistoczerwony serafin. Obecność w tej kompozycji ikonograficznej mocy niebieskich oznacza, że Bogurodzica przez swoje *fiat* na uczestniczenie w akcie Wcielenia Boga podnosi ludzkość na stopień wyższy od aniołów i archaniołów, gdyż Bóg przyoblekł się w ludzkie ciało. Kościół wyznaje to w pieśni wysławiającej Bogurodzicę: „Czcigodniejszą

²² Gest ten jest opisany w Wj 17, 11: „Dopóki Mojżesz trzymał swoje ręce podniesione do góry, miał przewagę Izrael, a gdy opuszczał ręce, mieli przewagę Amalekici”

od cherubinów i bez porównania chwalebniejszą od serafinów, któraś bez zmiany zrodziła Boga-Słowo, Ciebie, prawdziwą Bogurodzicę, wysławiamy”

Kończąc swoje przedstawienie chciałbym je zakończyć słowami o. Sergiusza Bułgakowa zawartymi w książce „Prawosławie”: Prawosławie jest życiem w Chrystusie i we wspólnocie z Jego Najczystsza Matką, wiarą w Chrystusa jako Syna Bożego i Bogurodzicę, miłość do Chrystusa jest nierozdzielnie związana z miłością do Bogurodzicy. Kościół prawosławny jakby jednym tchem przyzywa najświętsze imię Chrystusa wraz z najłodszyim imieniem Maryja (jak i na ikonach Bogurodzica jest przedstawiana razem z przedwiecznym Dzieciąciem) i nie rozdziela ich w swojej miłości. Kto nie czci Maryi, ten nie zna Jezusa, zaś wiara w Chrystusa nie łącząca się z czcią dla Bogurodzicy jest obcą wiarą i obcym chrześcijaństwem w porównaniu z wiarą Kościoła prawosławnego²³. I dalej: Kościół nigdy nie rozdziela Syna i Matki, Wcielonego od Tej, w którą się wcielił, i oddając hołd ludzkiej naturze Chrystusa, oddaje ten hołd także osobie Jego Matki, od której wziął swoje ciało i która w swej osobie przedstawia cały rodzaj ludzki, jest całą ludzkością²⁴.

Przez Jezusa do Maryi musi być zawsze rozumiane jako jeden, lecz nie jedy-ny, z aspektów naszej pobożności. Zaakcentowanie tylko tego aspektu, może prowadzić do zniekształcenia zarówno nauki o naszym zbawieniu, o Theotokos, jak i naszej pobożności. Zbliżyliśmy się do Maryi przez Jezusa, gdyż to On wskazuje ją - jako naszą Orędowniczkę, ale i z Maryją zdążamy do Jej Syna Jezusa - naszego Zbawiciela.

²³ Sergiusz Bułgakow, *Prawosławie*, Białystok 1992, s. 132

²⁴ Tamże, s. 133.